

ВНЕСОК М. ДАРМАНСЬКОГО У РОЗВИТОК ОСВІТИ УКРАЇНИ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6137>

ШОРОБУРА

Інна Михайлівна

доктор педагогічних наук,
професор, член-кореспондент
НАПН України, ректор
Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна

Анотація. Микола Миколайович Дарманський — відомий український педагог, науковець, управлінець. Як справжній новатор в освіті Микола Миколайович проявив себе на посаді директора Хмельницького педагогічного училища. Спільно з колективом однодумців він реалізував свій інноваційний проект: педагогічний коледж — інститут — академія.

Дисертацією Миколи Миколайовича є монографія «Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні». Значну увагу Микола Миколайович приділяв розвитку науки. За підтримки М. Дарманського були створені художні колективи, які згодом стали народними.

Щорічно проводиться всеукраїнська науково-практична конференція (Педагогічні читання пам'яті М. Дарманського), відбувається заохочення кращих педагогів, науковців, управлінців області Хмельницькою обласною премією, вручення настільної медалі імені Миколи Дарманського «За наполегливість в науці».

О. Олицькою захищено дисертацію на тему «Управлінська та науково-педагогічна діяльність М. Дарманського (1945-2005 рр.)».

Вийшла в світ монографія «Наукова спадщина Миколи Дарманського у розвитку освіти України». Книга — данина пам'яті, подяки Учителю. Автори високо оцінили внесок Миколи Миколайовича у розвиток освіти України.

Ключові слова: розвиток освіти; Хмельниччина; М. Дарманський; реформатор освіти; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія.

Постановка проблеми. Більше сорока років справі виховання підростаючого покоління та підготовці спеціалістів для освітньої галузі віддав **Микола Миколайович Дарманський**. Він залишив яскраві спогади, оскільки був ерудованою людиною з особливими рисами характеру. Микола Миколайович притягував своєю зовнішньою простотою, душевністю, інтелігентністю, вимогливістю. Він був керівником, яким пишалися й захоплювалися. Завдяки невтомній, титанічній праці, організаторському таланту Микола Миколайович вніс неоціненний вклад у розвиток освіти Хмельниччини і зробив освіту нашого краю відомою за її межами. Микола Миколайович Дарманський — людина, яка завжди йшла до своєї мети, прагнула зробити все можливе для розвитку освіти в регіоні.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання внеску М. Дарманського у розвиток освіти розглядали О. Біницька, О. Галус, І. Дарманська, О. Завроцький, Л. Зданевич, Н. Казакова, Б. Кришук, Л. Машкіна, Н. Ничкало, О. Олицька, Й. Осецький, О. Пехота, Л. Пісоцька, О. Поліщук, Н. Сівак, В. Слюзко, О. Суховірський, І. Шоробура, Г. Яківчук, І. Яцук та ін.

Виклад основного матеріалу. Двадцятисемирічним юнаком Микола Миколайович очолив механічне відділення Кам'янець-Подільського технікуму харчової промисловості, у тридцять — став директором середньої школи, у тридцятип'ятирічному віці його призначили та посаду завідувача Кам'янець-Подільського міського відділу освіти. Миколу Миколайовича справедливо згадують як

освітнього реформатора. За сім років на посаді завідувача міського відділу народної освіти у місті Кам'янець-Подільський було зведено 4 школи, введено в експлуатацію 9 закладів дошкільної освіти, відкрито навчально-виробничий комбінат. У 1987 р. Микола Миколайович очолив систему освіти Хмельницької області. У порівнянні з 1987 р. у 1992 р. в області з'явилося 100 нових шкіл. За цей же період більше ніж на 120 зросла кількість дитячих дошкільних закладів, відкривались установи нового типу «школа — дитячий садок». Наприкінці 80-х рр. XX ст. у Хмельницькому регіоні розглядалися питання профільного навчання у старших класах середньої школи, що стало основою для сучасної бази і мережі установ середньої освіти нового типу. У цей час за ініціативи М. Дарманського запроваджено систему інформаційно-аналітичної оцінки результатів діяльності регіональних органів управління освітою в області. У 1992 р. його призначили на посаду заступника голови Хмельницької обласної державної адміністрації з гуманітарних питань.

Микола Дарманський багато зусиль приділяв розвитку вищої освіти регіону. Він відстояв збереження Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування (нині — Хмельницький національний університет), сприяв відкриттю на базі вищого артилерійського командного училища у Хмельницькому Інституті прикордонних військ (нині — Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького). Тоді ж було засновано заклади вищої освіти приватної форми власності. Також ним була відстояна позиція автономного функціонування університетів Кам'янець-Подільського (педагогічного та сільськогосподарського), сприяв відкриттю Інституту регіонального управління та права, реорганізував Хмельницьке педагогічне училище.

Природна внутрішня енергія Миколи Миколайовича доповнювалась та вдосконалювалась протягом усього життя та виявлялась у його самоідентифікації як носія української мови, громадянина України, патріота, який прагне до розквіту своєї держави.

Микола Миколайович Дарманський — відомий український педагог, науковець, управлінець, реформатор освіти на Поділлі, перший ректор Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Планетарне мислення і титанічна працездатність великого М. Дарманського, його

прометеївський дух, уміння бачити перспективу, дало змогу реалізувати власні творчі плани і створити свої «педагогічні» планети.

Заслужений вчитель України, кандидат педагогічних наук, доцент, лауреат ордена «Знак Пошани», медалі А.С. Макаренка — це людина, яка залишила у нашому житті яскраві спогади, вражала своєю ерудованістю, особливими рисами характеру.

Як справжній новатор та реформатор в освіті Микола Миколайович проявив себе на посаді директора Хмельницького педагогічного училища. Спільно з колективом однодумців він реалізував свій інноваційний проєкт: педагогічний коледж — інститут — академія. Уперше в Україні було здійснено перехід на ступеневу форму навчання студентів, підготовку не лише бакалаврів, а й спеціалістів, магістрів освіти.

Микола Миколайович самостійно досяг своїх вершин, створив престижний заклад вищої освіти, дав можливість самореалізуватися багатьом молодим і талановитим педагогам.

Дисертацією Миколи Миколайовича є монографія *«Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні»*, в якій сформульовано рекомендації щодо застосування її результатів в галузі вдосконалення управління освітою на державному, регіональному рівні, на рівні школи (Дарманський, 1997).

Актуальність дисертаційного дослідження М. Дарманського беззаперечна, оскільки сьогодні територіальні громади базуються саме на принципах регіоналістики (Дарманський, 1999).

На останніх сторінках своєї монографії Микола Миколайович написав *«Буду щасливий, якщо оця моя праця хоч малою мірою сприятиме отому управлінню і вихованню, а мій скромний досвід та досвід моїх подільських колег стане у пригоді в справі формування сучасного освітнього простору на теренах української держави, який є сумою освітніх просторів її регіонів»* (Дарманський, 1997, с. 364).

Мрією Миколи Миколайовича була підготовка науковців у закладі. Сьогодні у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії працює аспірантура, докторантура, створена власна спеціалізована вчена рада із правом прийняття до захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора педагогічних наук зі спеціальностей «13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки», «13.00.04 - теорія та методика професійної освіти».

Микола Миколайович Дарманський хотів бачити власний збірник і вже з 2007 року ми випускаємо збірник наукових праць *«Педагогічний дискурс»* (спільно з Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України), який індексується міжнародною наукометричною базою «Index Copernicus».

Сьогодні видаємо фахові збірники *«Актуальні питання мистецької педагогіки»*, *«Філологічний дискурс»*, *збірник праць молодих вчених та аспірантів «Наукові записки»*, також заснували електронне періодичне видання — науковий журнал *«Науково-педагогічні студії»* (спільно з Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського НАПН України).

Викладачами публікуються наукові доробки: монографії, підручники, науково-методичні посібники, статті. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (ХГПА) зросла не лише за формою та статусом, а перш за все науковою елітою. За останні 10 років викладачами академії захищено 10 докторських та 70 кандидатських дисертацій. Серед викладачів народні та заслужені артисти України, заслужені діячі науки і техніки України, заслужені працівники освіти України, заслужені працівники культури України.

Значну увагу Микола Миколайович приділяв розвитку науки (Дарманський та ін., 1985; Дарманський, 1997). Так, М. Дарманським для реалізації наукових напрямів діяльності інституту було створено (2002 р.):

- Регіональну лабораторію соціально-педагогічних проблем адаптації студентів до навчання в умовах їх ступеневої підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі I-IV рівнів акредитації Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти;
- Регіональну лабораторію проблем філософії освіти Інституту вищої школи АПН України;
- Подільське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України.

Сьогодні в ХГПА для реалізації наукових напрямів діяльності зареєстровано 22 науково-дослідні роботи, які отримали державні реєстраційні номери.

В академії постійно проводяться міжнародні, всеукраїнські та міжвузівські науково-практичні конференції. Академія співпрацює з науковими установами України та зарубіжжя, закладами вищої освіти Хмельниччини, України, Польщі, Туреччини, Західної Європи. Наші студенти —

переможці олімпіад, конкурсів Міжнародного та Всеукраїнського рівня серед студентів закладів вищої освіти.

За підтримки М. Дарманського були створені художні колективи, які згодом стали народними (Народна академічна хорова капела імені В.Толстих, Народний ансамбль пісні і танцю «Співуче джерело», Народні аматорські колективи «Подільські музики» та «Проскурівський модерн»). Микола Миколайович Дарманський — людина наполегливої і рішучої вдачі, талановитий менеджер, стратег, архітектор нової регіональної моделі вищої школи. Він збагачував нас своїми знаннями, своєю людяністю, своїм талантом, красою свого слова.

Відмітимо, що особистість та науково-педагогічні здобутки М. Дарманського мають вагомe значення в освітньому середовищі, оскільки навіть після його смерті щорічним стало проведення всеукраїнської науково-практичної конференції (*Педагогічні читання пам'яті М. Дарманського*), відбувається заохочення кращих педагогів, науковців, управлінців області Хмельницькою обласною премією імені Миколи Дарманського в галузі освіти та науки, а також вручення настільної медалі імені Миколи Дарманського «За наполегливість в науці»; заохочення студентів і магістрантів за відмінні успіхи у навчанні та активну наукову роботу — вручення стипендії імені М. Дарманського, а також відзнака М. Дарманського за кращий захист дипломної роботи, на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Хмельницька обласна премія імені Миколи Дарманського в галузі освіти та науки (далі — Премія) присуджується за вагомий внесок у розвиток освіти та науки на Хмельниччині й в усьому освітньому та науковому просторі України. Основна мета Премії — сприяти науковому та професійному росту освітян і науковців, що є важливим чинником розвитку освіти та науки в сучасному полікультурному просторі області.

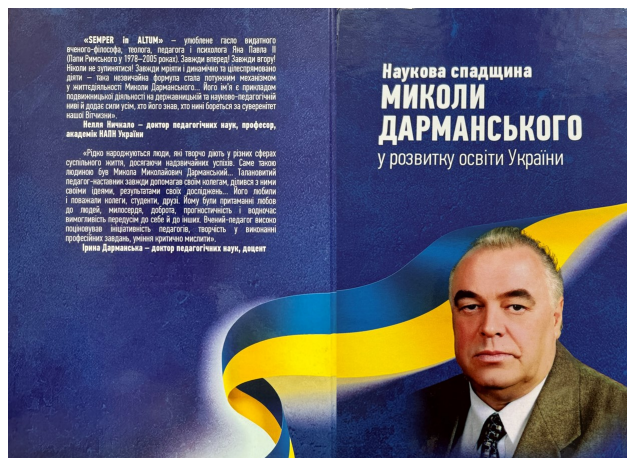
Премія вручається щорічно під час педагогічних читань, приурочених пам'яті Миколи Дарманського, що проводяться на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Номінації, в яких присуджується Премія, зумовлені тими галузями життя та діяльності, у яких розкрився талант Миколи Дарманського:

- кращий керівник органу управління у сфері освіти;
- кращий керівник закладу освіти;

- кращий науково-педагогічний/педагогічний працівник закладу вищої освіти;
- кращий науково-педагогічний/педагогічний працівник закладу фахової передвищої освіти;
- кращий науково-педагогічний/педагогічний працівник закладу професійної (професійно-технічної) освіти;
- кращий педагогічний працівник закладу загальної середньої освіти;
- кращий педагогічний працівник закладу позашкільної освіти;
- кращий педагогічний працівник закладу дошкільної освіти;
- кращий науковець.

У лютому 2024 р. на засіданні разової спеціалізованої вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії аспіранткою *Оленою Олицькою* було захищено дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки» на тему *«Управлінська та науково-педагогічна діяльність М.М. Дарманського (1945-2005 рр.)»*. Дисертаційна робота присвячена дослідженню управлінської та науково-педагогічної діяльності Миколи Миколайовича Дарманського, в якій уперше з позицій системного підходу здійснено виокремлення ключових чинників (родинне оточення, суспільно-політичні та соціокультурні умови розвитку освітньої системи в другій половині XX ст., безпосереднє спілкування, співпраця, налагодження дієвих взаємин із відомими постатями вітчизняної освіти, педагогічної думки, науки, управління, власна багатоаспектна діяльність — педагогічна, виховна, наукова, управлінська), що мали вплив на формування М. Дарманського як педагога, науковця, управлінця); встановлено та науково обґрунтовано основні етапи діяльності М. Дарманського та вплив педагогічних і наукових ідей М. Дарманського на розвиток освіти; в руслі історико-педагогічної проблематики здійснено аналіз наукової спадщини досліджуваної персоналії, виявлено її потенціал щодо використання на сучасному етапі реформування системи освіти в Україні; з'ясовано актуальність педагогічних та управлінських ідей М. Дарманського та його науково-управлінської спадщини для сьогодення щодо їх використання в освітньому просторі України; уточнено та конкретизовано окремі факти з життя та діяльності М. Дарманського, його ініціативи з реалізації освітніх проектів під час роботи на різних щаблях управлінської вертикалі в системі освіти (Олицька, 2024).

Вийшла в світ монографія *«Наукова спадщина Миколи Дарманського у розвитку освіти України»* (Ничкало & Дарманська та ін., 2024).

Книга — це данина пам'яті, подяки Учителю, наставнику, видатному подільському педагогу, де відображена таємниця його духовної могутності, його філософії серця. Книга вийшла під егідою МОН України, Національної академії педагогічних наук України, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

На думку дійсного члена НАПН України, академіка-секретаря Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України *Н. Ничкало* стрижнем Миколи Дарманського є український характер, глибинна любов до рідної землі, високі освітянські цілі й визначення сучасних підходів до їх поетапної реалізації з урахуванням попереднього досвіду, традицій та нових потреб, викликів і загроз. Ці особистісні риси в поєднанні з глибокою повагою до своїх колег-педагогів, усвідомленням необхідності надання їм допомоги в

науково-професійному зростанні та вміння гармонізувати їхню діяльність для досягнення спільної мети сприяли високоефективній діяльності. Це уможливило досягнення таких результатів, що викликали в однодумців почуття радості й бажання постійно творити, шукати нове й впроваджувати його в практику.

Співавторами монографії «Наукова спадщина Миколи Дарманського у розвитку освіти України» є Н. Ничкало, І. Дарманська, І. Шоробура, В. Слюзко, І. Ящук, О. Біницька, Л. Машкіна, О. Галус, Б. Кришук, Л. Пісоцька, Л. Зданевич, О. Пехота, О. Завроцький, О. Суховірський, Н. Казакова, Н. Сівак, О. Поліщук, Г. Яківчук, Й. Осецький, які високо оцінили внесок Миколи Миколайовича у розвиток освіти України (Ничкало & Дарманська та ін., 2024).

Висновки. В академічному дворіку Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії нас зустрічає з посмішкою Микола Миколайович Дарманський. Біля його пам'ятника завжди квіти і люди: студенти, викладачі і відвідувачі, гості. Він ніби вказує нам: «Вчителю, йди до своїх учнів з виваженими думками та відкритим серцем...». Багато таких учителів в педагогічному сузір'ї Дарманського несуть сьогодні у життя його освітню інноваційну поему, якій ніколи не буде кінця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Дарманський, М.М. (1999). *Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні* [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.01 — теорія та історія педагогіки. Інститут педагогіки АПН України]. Київ.
- Дарманський, М.М., & Кузь, В.Г. (1985). Турбота про сьогоденне та майбутнє. *Початкова школа*, 5, 42-44
- Дарманський, М.М. (1997). *Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні*: монографія. Хмельницький: Поділля.
- Ничкало, Н.Г. (Ред.), Дарманська, І.М. (упоряд.), Шоробура, І. Слюзко, В., Ящук, І., Біницька, О., Машкіна, Л., Галус, О., Кришук, Б., Пісоцька, Л., Зданевич, Л., Пехота, О., Завроцький, О. Суховірський, О., Казакова, Н., Сівак, Н., Поліщук, О., Яківчук, Г., & Осецький, Й. (2024). *Наукова спадщина Миколи Дарманського у розвитку освіти України*: монографія. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка».
- Олицька, О.О. (2024). *Управлінська та науково-педагогічна діяльність М.М. Дарманського (1945-2005 рр.)* [Дисертація доктора філософії. 011 Освітні, педагогічні науки. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія]. Хмельницький. <https://kgpa.km.ua/node/8396>

M. DARMANSKY'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF EDUCATION IN UKRAINE

Inna Shorobura

DSc in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Rector of the Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine

Abstract. The article is about Mykola Darmansky, a well-known Ukrainian educator, scientist and manager. As a true innovator in education, Mykola Darmansky proved himself as the director of the Khmelnytsky Pedagogical College. Together with a team of like-minded people, he implemented his innovative project: a pedagogical college — institute — academy.

Mykola Darmansky's dissertation is a monograph entitled "Social and Pedagogical Foundations of Education Management in the Region". He paid considerable attention to the development of science. With the support of M. Darmansky, artistic groups were created, which later became folk groups.

An all-Ukrainian scientific and practical conference (Pedagogical Readings in Memory of Mykola Darmansky) is held annually, and the best teachers, scientists, and managers of the region are awarded the Khmelnytsky Regional Prize and the Mykola Darmansky Table Medal "For Perseverance in Science".

O. Olytska defended her dissertation on "Management, Scientific and Pedagogical Activity of M. Darmansky (1945-2005)".

The monograph "Scientific Heritage of Mykola Darmansky in the Development of Education in Ukraine" was published. The book is a tribute to the memory and gratitude to the Teacher. The authors highly appreciated Mykola Darmansky's contribution to the development of education in Ukraine.

Keywords: development of education; Khmelnytskyi Region; Mykola Darmansky; education reformer; Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy.

Дата публікації: 13 червня 2024 р.